

Aleksander Panasiuk

**Ustalanie stanów „pod wpływem środka odurzającego”
i „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu” -
Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 8 listopada 2023 r., III KK 151/23**

Streszczenie

Do poniesienia odpowiedzialności karnej z art. 178a Kodeksu karnego, a także przepisów sąsiadujących, niezbędne jest pozostawanie w stanie „pod wpływem środka odurzającego”. Równocześnie, ponieważ część czynów zabronionych pozostaje przepołowiona, niezbędne jest odróżnienie tego znamienia od stanu „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu” będącego warunkiem odpowiedzialności karnej za wykroczenia z art. 86, 87 czy 96 Kodeksu wykroczeń. Ponieważ brak jest definicji legalnych powyższych znamion, a one same pozostają mocno niedookreślone, zaistniała potrzeba ich interpretacji, której to dokonał kilkakrotnie Sąd Najwyższy, między innymi w najnowszym orzeczeniu II KK 151/23, kontynuując przyjętą już wcześniej linię orzeczniczą. W poniższej glosie autor podejmuje się polemiki z stanowiskiem prezentowanym przez Sąd Najwyższy. Tekst porusza kwestie interpretacji omawianych znamion, stawia zarzuty wobec dotychczasowej linii orzeczniczej, a także podejmuje próbę ustalenia wzorca kwalifikacji powyższych stanów w oparciu o kryteria stosunkowe czy toksykologiczne. Ponadto autor analizuje przedmiotową problematykę w świetle nowelizacji kodeksu karnego z 14 marca 2024 roku w szeroko pojętym kontekście konstytucyjnym i ustrojowym.

Słowa kluczowe

pod wpływem środka odurzającego, po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu, wykroczenie, przestępstwo, kodeks karny

1. Wprowadzenie – przedmiot glosy

Przedmiotem niniejszej glosy jest omówienie stanowiska Sądu Najwyższego w sprawie ustalania stanu „pod wpływem środka odurzającego”, będącego znamieniem szeregu

przestępstw stypizowanych w artykułach 178–180 kodeksu karnego¹, a także odróżniania tego znamienia od stanu „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu”, do którego odwołują się m.in. art. 86, 87 i 96 Kodeksu wykroczeń². Przegląd ten odbędzie się przede wszystkim na gruncie wyroku Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 8 listopada 2023 r. sygn. akt III KK 151/23³, który jest najnowszym orzeczeniem rozstrzygającym kwestię będącą przedmiotem niniejszych rozważań. Jednocześnie orzeczenie to wyraża ugruntowane już stanowisko Sądu Najwyższego, formułowane w dotychczasowej spójnej linii orzeczniczej odnoszącej się do interpretacji wskazanych znamion i ich porównania.

Omawiane orzeczenie zapadło co prawda na rozprawie, w indywidualnej sprawie kasacyjnej i nie stanowi uchwały odpowiadającej na pytanie prawne, jednakże jest niezwykle interesujące z punktu widzenia systemu prawa karnego oraz może nieść duże znaczenie dla przyszłej praktyki orzeczniczej sądów powszechnych. Przede wszystkim Sąd Najwyższy w przedmiotowym wyroku dokonuje interpretacji znamion „pod wpływem środka odurzającego” i „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu”, na których niedookreśloność i brak definicji legalnej wielokrotnie zwracano już uwagę zarówno w doktrynie⁴, jak i czasopismach branżowych oraz popularyzatorskich⁵. Ponadto należy zwrócić uwagę na próbę wskazania przez sąd jednolitej formy ustalania stanu kierującego pojazdem, która pozwalałaby na obiektywną subsumpcję stanu faktycznego spraw i norm prawnych oraz umożliwiała zbadanie wypełniania przez sprawcę przedmiotowych znamion. Można zatem wskazać, że omawiane stanowisko sądu stanowi *de facto* próbę określenia zakresu kryminalizacji wskazanych wyżej przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu wykroczeń, wykorzystujących opisywane w niniejszej glosie znamiona.

2. Stan faktyczny sprawy i stanowisko Sądu Najwyższego

W celu dokonania pełnej oceny stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w omawianym wyroku, niezbędne jest wcześniejsze zapoznanie się ze stanem faktycznym

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17), dalej jako „k.k.”.

² Ustawa z 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119), dalej jako „k.w.”.

³ Wyrok SN z 8 listopada 2023 r., III KK 151/23, LEX nr 3632307.

⁴ M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2024, art. 178, teza nr 3; tak też A. Ziółkowska [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. IV, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023, art. 42, teza nr 9 oraz T. Razowski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 178, teza nr 7.

⁵ M. Barzdo, J. Berent, M. Kosicki, S. Szram, *Interakcje alkoholu etylowego i kanabinoli - możliwe implikacje w orzecznictwie sądowo-lekarskim*, PiM 2004, nr 16, s. 72, teza nr 1; tak też R. A. Stefański, *Prawna ocena stanów związanych z używaniem środków odurzających w ruchu drogowym*, Prok.i Pr. 1999, nr 4, s. 18.

sprawy oraz z jej rozstrzygnięciem. Sąd Najwyższy w Izbie Karnej rozpoznawał kasację wniesioną przez prokuratora od wyroku Sądu Okręgowego, który uniewinnił oskarżonego od popełnienia zarzucanego mu czynu z art. 178a § 1 k.k. Sąd Okręgowy działał w granicach apelacji wniesionej przez obrońcę oskarżonego od wyroku Sądu Rejonowego, który uznał oskarżonego za winnego zarzucanego mu czynu prowadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem środka odurzającego delta9-tetrahydrokannabinolu w stężeniu 0,9 ng/ml. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swojego wyroku⁶ wskazał m.in., iż „o wypełnieniu w zakresie normatywnym tych przepisów znamienia w postaci pozostawania <<pod wpływem środka odurzającego>> albo <<po użyciu środka odurzającego>> przesądzają wartości progowe wskazywane w nauce toksykologii”; a także, że stwierdzenie obecności w krwi sprawcy nieaktywnych metabolitów (w tym przypadku THC) środków odurzających uniemożliwia ustalenie stanu „pod wpływem środków odurzających”.

Sąd Najwyższy powyższy wyrok Sądu Okręgowego uchylił w całości i przekazał sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Podejmując polemikę z zaskarżonym orzeczeniem sąd kasacyjny sformułował tezę, iż „nie obowiązuje domniemanie, że określone stężenie środków odurzających w organizmie powoduje zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu lub jego brak”. Wobec tego, skoro „nie można a priori stwierdzić, że określona ilość niedozwolonych substancji w organizmie skutkuje wyczerpaniem znamienia „pod wpływem środka odurzającego”, sąd rozpoznający sprawę „musi każdorazowo ustalić, czy środek miał realny wpływ na sprawność psychomotoryczną kierującego pojazdem w stopniu podobnym jak w sytuacji znajdowania się w stanie nietrzeźwości”. Co ciekawe, w uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że powyższe ustalenie powinno nastąpić za pomocą badania indywidualnego oddziaływania na konkretnego sprawcę⁷, a wszelkie odwołania co do kryteriów progowych, opartych na stężeniach środka w organizmie, działających na zasadzie swoistego ryczału, powinny uwzględniać warunki osobnicze, indywidualną tolerancję i odporność sprawcy na środek oraz jego osobiste zaburzenia funkcji psychomotorycznych⁸. Ponadto Sąd wskazał, że inaczej należy interpretować znamię „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” – w tym przypadku, w odróżnieniu do alkoholu „nie jest wymagane wskazanie, że środek ten oddziaływał na organizm, a

⁶ *Vide* uzasadnienie wyroku SN z 8 listopada 2023 r., III KK 151/23, LEX nr 3632307.

⁷ Za poprzednimi wyrokami Sądu Najwyższego: wyrok SN z 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, LEX nr 257849; wyrok SN z 4 października 2013 r., IV KK 136/13, LEX nr 1379930.

⁸ Za wyrokiem SN z 28 czerwca 2022 r., III KK 205/22, LEX nr 3457530.

wystarczy samo stwierdzenie w organizmie jakiegokolwiek objętego kontrolą prawną środka”⁹. Sąd Najwyższy stwierdził więc, że sama obecność środka w organizmie, zarówno aktywnego, jak i nieaktywnego już metabolitu, wskazuje na realizację znamienia „po użyciu środka”.

3. Zarzuty wobec przyjętego w wyroku rozwiązania

W opinii autora stanowisko Sądu Najwyższego w przedmiotowej sprawie, choć zgodne z dotychczasową jednolitą linią orzecniczą i dokonujące pełnej wykładni omawianych znamion, nie jest prawidłowe i musi zostać poddane krytyce oraz dogłębnym rozważaniom na gruncie systemu prawa karnego. W tym zakresie niezbędne jest odniesienie się do kilku nieprawidłowości i dylematów prawnych, jakie zdaniem autora i części przedstawicieli doktryny, powoduje przyjęcie powyżej określonego stanowiska Sądu Najwyższego.

Pierwszym zarzutem, który narzuca się już po pobieżnym zapoznaniu się z tezą wyroku, jest niedookreślenie znamion omawianych w nim czynów zabronionych, uniemożliwiające zdefiniowanie przepoławienia pomiędzy czynami z kodeksu wykroczeń, określonymi znamieniem stanu „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu”, a przestępstwami, których znamieniem w kodeksie karnym jest stan „pod wpływem środka odurzającego”. Sąd Najwyższy wskazuje, że ocena tego, czy sprawca znajduje się „pod wpływem środka odurzającego”, a więc kwalifikacja czynu jako przestępstwa lub wykroczenia, powinna zostać oparta o „realny wpływ na sprawność psychomotoryczną kierującego, w stopniu podobnym jak w stanie nietrzeźwości”. Jednocześnie jednak znamię środków odurzających Sąd Najwyższy definiuje niezwykle szeroko¹⁰: jako wszystkie substancje oddziałujące na ośrodkowy układ nerwowy. Jest to więc niezliczona liczba substancji, których coraz więcej przybywa z roku na rok, a ich oddziaływanie na sprawność kierującego i jego układ nerwowy nie jest jeszcze całkowicie potwierdzona i zbadana. Niemożliwe jest więc stworzenie określonych wzorców standardowych skutków, wywoływanych zażyciem środka odurzającego¹¹, a więc tym bardziej nie istnieje możliwość racjonalnego i obiektywnego porównania oddziaływania takich środków na sprawność kierującego, w szczególności w zakresie odniesienia do alternatywnego „twardego” progu 0,5‰ alkoholu we krwi¹²,

⁹ Za M. Kała, W. Lechowicz, *Środki działające podobnie do alkoholu - dokonania i perspektywy na przestrzeni 10 lat. Sprawozdanie z sympozjum*, PD 2007/7, s. 55-56; R. A. Stefański, *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007 r.*, V KK 128/06, PS 2008, nr 6, s. 152-158.

¹⁰ Uchwała SN z 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21.

¹¹ A. Skowron, *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007 r.*, V KK 128/06, LEX/el. 2012, teza nr 7.

¹² Definicja zawarta w art. 115 § 16 k.k.

jakim jest określany stan nietrzeźwości. Wobec tego brak jest możliwości ustalenia, gdzie realnie przebiega granica przepełnienia pomiędzy wykroczeniem „w stanie po użyciu środka”, a przestępstwem popełnianym „pod wpływem środków odurzających”¹³, co uniemożliwia obiektywne ustalenie zakresu kryminalizacji obu tych norm sankcjonujących.

Zastrzeżenia budzi również zdecydowana postawa Sądu w zakresie kwalifikowania stwierdzenia obecności jakiegokolwiek środka kontrolowanego prawnie w organizmie kierującego jako wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. Sąd stawia w tym wypadku tezę, że aby uznać stan kierującego za stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” wystarczy stwierdzenie samej obecności środka w jego organizmie. Co więcej, Sąd wskazuje, że nie musi to być związek aktywny, ale także nieaktywny metabolit, a sam środek nie musi mieścić się w zakresie definicji „środka odurzającego” i wystarczy, że jest substancją objętą kontrolą prawną. Należy wskazać, że jest to przykład na zastosowanie przez Sąd bezprecedensowej wykładni rozszerzającej znamię czynu zabronionego, która następuje na niekorzyść obywateli, jako adresatów normy prawnej. Niewątpliwie stanowisko to zasługuje na szeroką krytykę. Bezspornym pozostaje fakt, że sama obecność kontrolowanych substancji w organizmie kierującego nie może samodzielnie warunkować odpowiedzialności za wykroczenie, ponieważ nie można porównywać występowania jakichkolwiek, najmniejszych ilości substancji, w szczególności nieaktywnej do prowadzenia pojazdu po jego użyciu¹⁴. Niemożliwe jest także przyrównanie ilości śladowych danego środka, a szczególnie jego nieaktywnych pozostałości, do prowadzenia po użyciu alkoholu, a więc po przekroczeniu stężenia 0,2‰ alkoholu we krwi¹⁵. Wydawałoby się, że skoro wskazane znamiona stanu „pod wpływem środka odurzającego” i „po użyciu środka” są używane w opisie znamion typu czynu zabronionego obok „stanu nietrzeźwości” i „stanu po użyciu alkoholu”, to występują one w omawianych przepisach jako alternatywy¹⁶. Jednakże nie jest to możliwe do pogodzenia ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, który rozmyślnie rozszerza zakres kryminalizacji wynikający ze znamiona „po użyciu środka”. Sąd, oprócz stanu odpowiadającego, pod względem ilościowym środka czy względem jego oddziaływania na sprawność kierującego, stanowi „po użyciu alkoholu”, przyjmuje za karalne również sytuacje, w których wpływ substancji na kierującego nie ma

¹³ A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK 398/10*, LEX/el. 2012, teza nr 11.

¹⁴ W. Nartowski, *Jazda na haju*, Rzeczposp. PCD 2010, nr 11, s. 9, teza nr 2.

¹⁵ Definicja zawarta w art. 46 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.)

¹⁶ R. A. Stefański, *Prawo karne - wpływ środka odurzającego na spowodowanie wypadku jako znamię przestępstwa z art. 177 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. Glosa do wyroku SN z dnia 4 października 2013 r., IV KK 136/13*, teza nr 1.

żadnego znaczenia, sama substancja występuje w śladowej ilości w organizmie kierującego, a nawet jest nieaktywna. Niewątpliwie stanowi to rażące zróżnicowanie sytuacji w odniesieniu do sprawców kierujących ze śladowymi ilościami alkoholu we krwi¹⁷, czy też nieaktywnymi już metabolitami – produktami jego rozkładu, których to zachowanie pozostaje bezkarne. Należy zatem ocenić powyższe stanowisko sądu jako nieuzasadnione i sprzeczne z zasadą legalizmu¹⁸, poprzez przyjęcie wykładni rozszerzającej na niekorzyść adresatów normy, a także różnicowanie sytuacji sprawców czynów podobnych, określonych alternatywnymi znamionami „po użyciu środka” i „po użyciu alkoholu”.

Wątpliwe pozostaje zdecydowanie przyjęcie w omawiamy orzeczeniu Sądu Najwyższego zasady badania wpływu środka odurzającego na sprawność psychomotoryczną i czynności psychiczne sprawcy przez pryzmat jego warunków osobniczych i cech indywidualnych. Nie można zgodzić się z poglądem, że do przyjęcia kwalifikacji stanu „pod wpływem środków odurzających” konieczne jest stwierdzenie obecności w organizmie środka odurzającego i istnienia zaburzeń czynności psychicznych, odpowiadających działaniom alkoholu w stanie nietrzeźwości¹⁹. Niewątpliwie możliwa jest sytuacja, w której sprawca, będący w rzeczywistości w stanie „po użyciu środka”, poprzez właśnie cechy osobnicze i warunki indywidualne będzie wykazywał zachowania odbiegające od normy, uzasadniające kwalifikację jego działania jako stan „pod wpływem środka odurzającego”²⁰. Niewykłuczone jest nawet przyjęcie takiej kwalifikacji wobec osoby, która nie zażywała żadnych środków odurzających, ale z powodu innych czynników wykazuje objawy atypowe, charakterystyczne dla stanu „pod wpływem środka odurzającego”, a w sprawie nie przeprowadzono badań na zawartość środka w organizmie²¹. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego kwalifikacja taka może przecież nastąpić za pomocą całokształtu materiału dowodowego, bez uwzględniania „pomocniczych” kryteriów toksykologicznych, a więc dowodów z zeznań świadków, dokumentacji medycznej, czy opinii biegłego określającej atypowe zachowanie sprawcy²². Wykrywanie narkotyków w organizmie kierowcy rozpoczyna się bowiem od obserwacji kierowcy i jego zachowania, poprzez wykonywanie testów psychomotorycznych i badanie śliny tzw. testem polowym, a dopiero na badaniu krwi w etapie

¹⁷ Poniżej 0,2 ‰ – przyp. aut.

¹⁸ R. A. Stefański, *Prawo karne - wpływ środka...*, *op. cit.*, teza nr 6.

¹⁹ *Ibidem*, teza nr 5.

²⁰ A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja...* *op. cit.*, teza nr 11.

²¹ *Vide* R. A. Stefański, *Prawo karne - wpływ środka odurzającego ...*, *op. cit.*, teza nr 5

²² Uzasadnienie wyroku SN z 8 listopada 2023 r., ..., *op. cit.*

trzecim kończąc²³. Równocześnie możliwa jest także sytuacja, nawet bardziej prawdopodobna, kiedy to sprawca po zażyciu większej ilości środków odurzających, zgodnie z toksykologicznymi wartościami progowymi znajdować się będzie w stanie „pod wpływem środków odurzających”, ale w wyniku oddziaływania czynników osobniczych i cech indywidualnych jego zachowanie zostanie zakwalifikowane tylko jako stan „po użyciu środka”. Sytuacja taka miała już miejsce i wypowiedział się co do niej Sąd Najwyższy²⁴, uznając, że w przypadku badania krwi, którego wynik zbliżony jest do progowego należy odwołać się do dowodów opisujących zachowanie sprawcy.

W opinii autora, wskazane powyżej spostrzeżenia są błędne, w zakresie w jakim Sąd Najwyższy przyjmuje, że brak atypowego zachowania sprawcy i zewnętrznych oznak zakłóceń sprawności psychomotorycznej wyłącza możliwość przyjęcia kwalifikacji stanu „pod wpływem środka”. Niewątpliwie bowiem u osób z nietypowymi cechami osobniczymi, nabytą wyższą tolerancją na działanie środka, czy też wrodzoną całkowitą nietolerancją, zachowanie wykazywane zewnętrznie może całkowicie odbiegać od rzeczywistego poziomu zakłóceń czynności psychicznych²⁵. Powyższą sytuację, na marginesie, zaobserwujemy również u osób uzależnionych, nie mających dostępu do środka odurzającego, które pozostają na tak zwanym głodzie narkotykowym²⁶.

4. Problematyka nowelizacji kodeksu karnego

Prowadząc rozważania nad tematem niniejszej glosy nie sposób pominąć nowelizacji kodeksu karnego, wprowadzonej ustawą z 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁷, która weszła w życie 14 marca 2024 r. i która wprowadziła nowy art. 44b k.k. i stosowne związane z tym artykułem przepisy w części szczególnej k.k.. Przedmiotem nowelizacji było wprowadzenie do systemu prawa karnego nowego środka reakcji karnej, jakim jest przypadek pojazdu mechanicznego lub równowartości jego średniej wartości rynkowej, który to przypadek będzie możliwy do orzeczenia w wypadkach wskazanych w ustawie. Możliwość jego orzeczenia przewidują dwa nowe przepisy – art. 178

²³ Vide A. Berg, *Wpływ alkoholu i środków odurzających na bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017 nr 2, s. 65.

²⁴ Postanowienie SN z 31.05.2011 r., V KK 398/10, LEX nr 848186.

²⁵ A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja... op. cit.*, tezy nr 11, 13.

²⁶ A. Ziółkowska [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. IV, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, art. 42. za W. Radecki [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 145.

²⁷ Dz. U. z 2022r. poz. 2600 z późn. zm..

§ 3 i art. 178a § 5 k.k. - regulujące orzekanie przepadku w razie popełnienia przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości, lub pod wpływem środka odurzającego, a także w przypadku skazania sprawcy za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, kwalifikowane w art. 178 k.k. m.in. poprzez popełnienie go w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

Niezbędne jest podkreślenie, że nowelizowane przepisy warunkują obligatoryjne orzekanie przepadku wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a k.k., chyba że zawartość alkoholu w jego organizmie nie przekracza 1,5‰ we krwi. Identyczny warunek przyjmuje się wobec sprawców czynów opisanych w art. 178 k.k., z tą różnicą, że przepadek będzie obligatoryjnie orzekany, gdy zawartość alkoholu w organizmie sprawcy przekracza 1‰. Zgodnie z treścią uzasadnienia projektu ustawy²⁸ wprowadzenie przepadku pojazdu miało stanowić dotkliwy środek reakcji prawnokarnej, właściwy do nagminności przestępstw drogowych popełnianych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. W ocenie autora cel ten mógłby być zrealizowany jedynie poprzez adekwatne odniesienie znamiona stanu „pod wpływem środka odurzającego” do alternatywnego znamienia „w stanie nietrzeźwości”, podwyższonego tutaj do stężenia 1‰ lub 1,5‰. Jednakże, jak już wykazano wyżej, Sąd Najwyższy obecnie znamiona te definiuje w sposób nieoczywisty, doprowadzając do rażącej różnicy zakresowej w kryminalizacji czynów popełnionych pod wpływem alkoholu i pod wpływem środków odurzających.

Zdaniem autora wprowadzenie tak skonstruowanych przepisów, przy utrwalonym stanowisku Sądu Najwyższego, stanowić będzie kolejny wyłom w systemie prawa karnego, prowadzący do jeszcze większych utrudnień w przyjmowaniu prawidłowej kwalifikacji prawnokarnej omawianych typów czynów zabronionych, za pomocą znamion stanowiących przedmiot niniejszych rozważań. Niewątpliwie omawiane orzeczenie Sądu Najwyższego, a także poprzednie judykaty Sądu, próbują rozwiązać problem zdefiniowania różnicy pomiędzy stanami „po użyciu środka” i „pod wpływem środka”, poprzez próbę odniesienia do stanu „po użyciu alkoholu” – definiowanego legalnie jako przekroczenie stężenia 0,2‰ alkoholu we krwi i „stanu nietrzeźwości” – w którym stężenie alkoholu we krwi sprawcy przekracza 0,5‰. Odniesienie to jest jednak niesprecyzowane i niepozbawione wad interpretacyjnych i kwalifikacyjnych, a przyjęte stanowisko Sądu Najwyższego w tej sprawie, w niektórych kwestiach, okazuje się nieprawidłowe i potencjalnie problemotwórcze.

²⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, IX kadencja, druk sejm. Nr 2024, s. 75

W znowelizowanym stanie prawnym może okazać się wręcz niemożliwym wypracowanie metod interpretacji znamienia „pod wpływem środka” tak, aby stanowił on alternatywny odnośnik w stosunku do kolejnych przyjętych przez ustawę wartości progowych stężenia alkoholu we krwi 1‰ i 1,5‰, stanowiących warunek orzeczenia przypadku pojazdu, a więc wpływających na zakres odpowiedzialności karnej sprawcy. Wobec tego należy podkreślić, że wypracowane przez Sąd Najwyższy metody rozróżniania znamion „po użyciu środka” i „pod wpływem środka” w przyszłości mogą się okazać niewystarczające, a wręcz nieodpowiednie do nowego stanu prawnego. Nie można bowiem oczekiwać od sądów powszechnych, by bez choćby podstawowych odniesień do wartości toksykologicznych, stężeń progowych czy ogólnych wytycznych skutkowych opartych o ocenę wpływu środków na sprawność psychomotoryczną sprawcy, były w stanie ustalić wypełnianie przez sprawcę omawianych znamion, które od marca 2024 r. wyróżnia się i definiuje już w 4-stopniowej skali, w odniesieniu do stężenia progowego alkoholu w organizmie sprawcy²⁹.

5. Rozważania konstytucyjne i systemowe

W kontekście wszystkich powyższych rozważań i postawionych tez, nie sposób nie odnieść się do dylematów, które mogą się uważnemu czytelnikowi nasunąć na gruncie konstytucyjnym i systemowym, w obrębie systemu prawa karnego. Wskazane w poprzednich rozdziałach problemy, które rodzi przyjęte w omawianym wyroku Sądu Najwyższego stanowisko, nie będą przecież tylko przedmiotem rozważań sądów powszechnych w zakresie przyjmowania kwalifikacji prawnej czynów zabronionych, czy dokonywania interpretacji i oceny wypełniania znamion tych czynów. Niewątpliwie bowiem mają wpływ na cały system prawa karnego, a zastrzeżenia, które mogą budzić, w zakresie zasad i funkcji prawa karnego, a także dostrzegane dylematy na gruncie konstytucyjnym, mogą prowadzić do przyszłej szerokiej dyskusji w doktrynie prawa. Nie byłoby też zaskoczeniem, gdyby część z powyższych rozważań trafiła ponownie przed oblicze Sądu Najwyższego, czy nawet stanowiła przedmiot oceny Trybunału Konstytucyjnego³⁰.

²⁹ W odniesieniu do stężeń progowych dotyczących zawartości alkoholu we krwi, które stanowią podstawę odpowiedzialności za czyny „po użyciu alkoholu” i „w stanie nietrzeźwości”, a także warunek orzekania przypadku pojazdu mechanicznego – odpowiednio 0,2‰, 0,5 ‰, 1‰ i 1,5‰ – przyp. aut.

³⁰ Tu należy wskazać m.in. na pytania prawne w sprawach o sygn. P 7/24: <https://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog/p-7-24> i sygn. P 8/24: <https://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog/p-8-24> oraz sygn. P 13/23: <https://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog/p-13-24>.

Niewątpliwie jedną z najważniejszych funkcji prawa karnego pozostaje funkcja gwarancyjna, która poprzez wyraźne określenie znamion przestępstw zapewnia obywatelowi pewność, że nie zostanie on pociągnięty do odpowiedzialności karnej za czyny, które nie są przestępstwami³¹. Jest to funkcja, która z jednej strony zapewnia ochronę obywatelowi przed nadużyciami ze strony władzy publicznej, organów stosujących prawo, a z drugiej umożliwia reakcję prawnokarną w przypadku naruszenia odpowiednio skonkretyzowanych i dookreślonych przepisów karnych. Funkcja ta realizowana jest za pomocą zasady „*nullum crimen sine lege*” (nie ma przestępstwa bez ustawy). Zdaniem autora, przyjęte w wyroku Sądu Najwyższego stanowisko może nie spełniać tych jakże podstawowych zasad, na których opiera się państwo prawa. Należy tutaj przede wszystkim zwrócić uwagę na naruszenie przez przyjmowaną koncepcję zasady maksymalnej określoności typów czynów zabronionych, określanej paremią „*nullum crimen sine lege certa*”³². Wskazane znamiona „pod wpływem środka” i „po użyciu środka” są niedookreślone, brakuje ich definicji legalnej i od lat rodzą dylematy interpretacyjne, na co wskazywał w swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy³³. Niewątpliwie zatem przyjęte rozwiązanie nie spełnia standardów określoności wewnętrznej, poprzez brak możliwości wskazania wyraźnej granicy między przestępstwem z art. 178a k.k., a wykroczeniem z art. 87 k.w., a przez to brak możliwości rozróżnienia od siebie tych czynów zabronionych³⁴. W zakresie przyjmowanej przez Sąd definicji znamienia „po użyciu środka” należy również wskazać na niespełnianie zasady określoności zewnętrznej, ponieważ brak jest możliwości rozróżnienia zachowania legalnego od bezprawnego. Przyjęcie przez Sąd kwalifikacji czynu jako „po użyciu środka” w każdym przypadku wykrycia w organizmie sprawcy substancji kontrolowanych, nawet w formie nieaktywnych metabolitów, powoduje zatarcie granicy zakresu kryminalizacji tego przepisu. Nie jest możliwe bowiem ustalenie przez obywatela, czy po kilku dniach, nawet tygodniach od zażycia środka, w jego organizmie nadal nie pozostają resztki jego metabolitu, a więc stwierdzenie czy prowadzenie w tym wypadku pojazdu mechanicznego jest jeszcze legalne, czy przekracza już granicę bezprawności.

W zakresie funkcji gwarancyjnej prawa karnego można również dostrzec, w przyjętym przez Sąd Najwyższy, rozwiązaniu naruszenie zasady „*nullum crimen sine lege stricta*”, a więc zasady niedopuszczalności analogii na niekorzyść sprawcy, rozumianej także jako zakaz

³¹ L. Gardocki, *Prawo Karne*, wyd. 22, Warszawa 2022, s. 7, nb. 18.

³² R. A. Stefański, *Prawo karne - wpływ środka...*, *op. cit.*, teza nr 6; tak też A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja...*, *op. cit.*, teza nr 12.

³³ *Vide* wyrok SN z 3 grudnia 2014 r. ..., *op. cit.*, wyrok SN z 28 czerwca 2022 r., *op. cit.*.

³⁴ *Vide* A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja...* *op. cit.*, teza nr 8.

wykładni rozszerzającej wobec norm prawa karnego³⁵. W omawianym wyroku Sąd Najwyższy, co wskazano powyżej, przyjmuje kwalifikację stanu „po użyciu środka” w każdym przypadku stwierdzenia w organizmie kontrolowanej prawnie substancji, nawet w formie nieaktywnej. Niewątpliwie jest to przykład zakazanej wykładni rozszerzającej tego znamienia, dokonanej na niekorzyść sprawców, ponieważ znacząco zwiększa zakres kryminalizacji w ramach art. 87 czy 96 k.w. w porównaniu do zakresu stosowania alternatywnego znamienia „po użyciu alkoholu”, który według Sądu Najwyższego ma przecież stanowić punkt odniesienia w przyjmowaniu kwalifikacji prawnej czynów związanych z użyciem środka odurzającego. Natomiast dokonana przez Sąd wykładnia metody ustalania stanu „pod wpływem środka” może doprowadzić do nadużyć ze strony władzy publicznej w stosunku do obywateli i stosowania wykładni rozszerzającej przez organy stosujące prawo. Nie jest bowiem dopuszczalne w konstytucyjnym państwie prawa, aby rzeczywisty sprawca czynu „po użyciu środka”, z uwagi na swoje nietypowe reakcje organizmu, nieodpowiednie w danej sytuacji cechy osobnicze i zaprezentowane atypowe zachowanie, został potraktowany, zatrzymany, oskarżony, a może i nawet skazany, jako sprawca czynu „pod wpływem środka”. Niestety, przyjęta przez Sąd Najwyższy metoda oceny stanu sprawcy przez pryzmat całego materiału dowodowego, w tym zeznań świadków, w oparciu o jego warunki osobnicze i z ewentualnym pominięciem kryteriów stężenia progowego substancji może prowadzić właśnie do takich rezultatów.

Możliwe jest również wskazanie potencjalnie negatywnego oddziaływania przyjętych rozwiązań na funkcję prewencyjną prawa karnego, choć potwierdzenie tej tezy wymagałoby szeroko zakrojonych obserwacji i badań, zarówno społecznych jak i przeglądu orzecznictwa. Na płaszczyźnie prewencji generalnej prawo karne ma wpływać na zachowania ogółu społeczeństwa, poprzez informowanie o normach prawa i wartościach moralnych (prewencja pozytywna) oraz przeciwdziałać popełnianiu przestępstw, grożąc surową i nieuchronną wizją kary (prewencja negatywna)³⁶. Można zatem postawić tezę, że niewyraźny przekaz dotyczący zakresu kryminalizacji omawianych przepisów, spowodowany niedookreślonością znamion „po użyciu środka” i „pod wpływem środka”, a spotęgowany omawianym wyrokiem Sądu Najwyższego, nie stanowi odpowiedniego komunikatu dotyczącego treści przepisów i wzorców zachowań. Wobec tego nie oddziałuje odpowiednio na prewencję generalną pozytywną, nie wywierając odpowiedniego wpływu moralnego na ogół społeczeństwa

³⁵ L. Gardocki, *Prawo Karne ...*, *op. cit.*, s. 109, nb. 117.

³⁶ A. Grześkowiak [w:] *Prawo karne, wyd. VI*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2017, s. 16-18.

i nie zapewniając aprobaty dla przepisów karnych. Jednocześnie wskazany wcześniej problem możliwości uwolnienia się od odpowiedzialności za przestępstwo „pod wpływem środka”, wskutek nieuwzględnienia przez sąd kryteriów stężeń progowych i odwołania się do właściwości osobniczych sprawcy, może stanowić podstawę do zmniejszenia oddziaływania negatywnego w zakresie przeciwdziałania przestępczości. Należy bowiem wskazać, że funkcja zapobiegawcza prawa karnego realizowana jest nie tylko przez ustawowe zagrożenie karą, ale też jej nieuniknione realizowanie (orzeczenie) i wykonanie. Wobec tego świadomość możliwości uniknięcia odpowiedzialności karnej, lub zmiany kwalifikacji czynu na wykroczenie, może wpłynąć negatywnie na adresatów norm, tworząc swoista zachętę do naruszania norm prawa karnego w tym zakresie³⁷.

Powyższe rozważania nad stanowiskiem Sądu Najwyższego wskazują również na możliwe naruszenia porządku konstytucyjnego. Wykazane wcześniej, zarówno istniejące jak i potencjalne, naruszenia zasady „*nullum crimen sine lege*” realizującej funkcję gwarancyjną prawa karnego, jak i potencjalne negatywne oddziaływanie przyjętego stanowiska na realizację funkcji prewencyjnej prawa karnego mogą okazać się niezgodne ze standardami zawartymi w Konstytucji³⁸. Przede wszystkim funkcjonowanie niedookreślonych przepisów, o niesprecyzowanym zakresie stosowania i niezdefiniowanych znamionach może rodzić wobec adresatów niepewność co do ich praw i obowiązków, a zapewniać organom stosującym prawo zbytnia swobodę i pole do nadużyć³⁹, co może stanowić naruszenie zasad określoności prawa, zaufania do państwa i prawa czy pewności i bezpieczeństwa prawnego, wywodzonych z art. 2 Konstytucji. Za naruszenie zasady ochrony zaufania do państwa i prawa można także uznać przyjęcie przez Sąd Najwyższy bardzo szerokiej definicji stanu „po użyciu środka”, która nie budzi poczucia bezpieczeństwa prawnego, a także uniemożliwia obywatelowi przyjęcie założenia, że może on działać w oparciu o pełną znajomość przesłanek działania organów państwowych i konsekwencji prawnych, jakie te działania mogą pociągnąć za sobą⁴⁰. Przyjęcie takiej tezy pozwalać może też na stwierdzenie, że Sąd Najwyższy w swoim orzeczeniu, pozostawia bardzo szerokie i niedookreślone pole kompetencyjne dla organów stosujących prawo, w zakresie każdorazowego i indywidualnego ustalania stanu „pod wpływem środka”. Pozostawia to szerokie pole do nadużyć, w szczególności w zakresie działania organów porządku publicznego, czy prokuratury, które to mogą przyjmować

³⁷ *Ibidem*, s. 16.

³⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

³⁹ *Vide* M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, art. 2, tezy nr 4-6.

⁴⁰ *Vide* wyrok TK z 14 czerwca 2000 r., P 3/00, OTK 2000, nr 5, poz. 138

niewłaściwą i niekorzystną dla sprawcy kwalifikację prawną czynów, co w przyszłości może stanowić naruszenie zasady legalizmu wynikającej z art. 7 Konstytucji.

Jako ostatni argument w ocenie omawianego orzeczenia należy wymienić zasadę równości opisaną w art. 32 Konstytucji. W obecnym stanie prawnym można już wskazywać na ewentualne naruszenia, do których może prowadzić przyjęte stanowisko Sądu Najwyższego. Zaakceptowanie poglądu, że znamiona „po użyciu środka” i „po użyciu alkoholu” są alternatywne, a więc że sytuacja sprawców prowadzących pojazd w tych stanach jest podobna, prowadzi do wniosku, że rozszerzenie zakresu kryminalizacji przepisów kodeksu wykroczeń wobec sprawców „po użyciu środka” o czyny popełnione z śladowymi ilościami substancji w organizmie⁴¹, stanowi nieuzasadnione odmienne traktowanie adresatów tej samej normy prawnej, a więc naruszenie nakazu równego traktowania⁴². I choć takie działanie można rozpatrywać w kategorii jedynie potencjalnego naruszenia, to rzeczywisty i realny problem jawi nam się w związku nowelizacją Kodeksu karnego z dnia 14 marca 2024 r.. Zgodnie z wprowadzonym do art. 178a k.k. nowym § 5, warunkiem orzeczenia przepadku pojazdu mechanicznego, wobec sprawcy prowadzącego pojazd w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, będzie przekroczenie stężenia 1,5‰ alkoholu we krwi sprawcy. Tymczasem w przypadku art. 178 § 3 k.k. warunkiem obligatoryjnego orzeczenia przepadku będzie przekroczenie stężenia 1‰ alkoholu we krwi. W aktualnym stanie prawnym, ukształtowanym także pośrednio przez przedstawione w niniejszej glosie stanowisko Sądu Najwyższego, stanowić będzie jawne naruszenie zasady równości z art. 32 Konstytucji, ponieważ sytuacja prawna sprawców przestępstw „w stanie nietrzeźwości” i „pod wpływem środka” okaże się diametralnie zróżnicowana w tych samych okolicznościach: wobec sprawcy „pod wpływem środka” będzie można orzec przepadek samochodu każdorazowo, a wobec sprawcy w stanie nietrzeźwości tylko, gdy stan ten przekroczy podwyższone stężenie progowe alkoholu we krwi. Wobec powyższego, zdaniem autora, aby zachować konstytucyjność powyższych przepisów, konieczne jest wypracowanie modelu określenia „kwalifikowanych” stanów „pod wpływem środka”, odpowiadających stężeniu alkoholu we krwi powyżej wartości progowych 1‰ i 1,5‰ alkoholu we krwi. Wydaje się jednocześnie, że w takim wypadku niemożliwe jest zaakceptowanie analizowanego tu stanowiska Sądu Najwyższego, jako że właśnie ze względu na warunki i cechy osobnicze sprawców, a także

⁴¹ Poniżej stężenia odpowiadającego stężeniu 0,2‰ alkoholu, a w szczególności z śladowymi ilościami substancji nieaktywnej- przyp. aut..

⁴² *Vide* L. Garlicki, M. Zubik [w:] M. Derlatka, K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, A. Łukaszczyk, P. Sarnecki, W. Sokolewicz, J. Trzeciński, M. Wiącek, K. Wojtyczek, L. Garlicki, M. Zubik, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, Warszawa 2016, art. 32, teza nr 16.

niezwykłą różnorodność środków odurzających, nie jest możliwe ustalenie odpowiednich stanów „pod wpływem środka”, każdorazowo odpowiadających - w zakresie sprawności psychomotorycznej, czy też zakłóceń czynności psychicznych - kwalifikowanym formom stanu nietrzeźwości u sprawców przestępstw w tym stanie. Niezbędne zatem jest stworzenie pewnej tabeli stężeń progowych, wartości toksykologicznych, choćby w stosunku do najpopularniejszych środków odurzających, które zgodnie z art. 32 Konstytucji, na zasadzie ryczału, będą umożliwiały takie samo traktowanie w podobnej sytuacji sprawców przestępstw „pod wpływem środka odurzającego” i sprawców przestępstw ze stężeniem alkoholu we krwi odpowiednio 0,5, 1 i 1,5‰.

6. Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania przeprowadzone na gruncie wyroku Sądu Najwyższego o sygnaturze III KK 151/23, można dojść do kilku interesujących wniosków ogólnych. Sąd Najwyższy w przedmiotowej sprawie podjął kolejną, niezbyt udaną, próbę rozwiązania swoistego węzła gordyjskiego, jakim stała się problematyka rozróżniania i oceny wypełniania znamion stanów „pod wpływem środka odurzającego” i „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu”. Niewątpliwie stanowisko zajęte przez Sąd ma w wielu aspektach swoje uzasadnienie i stanowi rozwiązanie części problemów, głównie definicyjnych, w stosunku do omawianych znamion. Jednakże samo przedmiotowe orzeczenie niestety nie tylko nie doprowadziło do klaryfikacji zagmatwanego stanu prawnego, ale także sprowadziło cały nowy szereg dylematów interpretacyjnych, w szczególności w zakresie oceny wypełniania znamion na etapie stosowania prawa karnego. Przyjęte przez Sąd rozwiązania mogą też prowadzić do potencjalnego szeregu naruszeń ze strony organów władzy publicznej, a także stanowić przyczynek do uznania omawianych przepisów za niezgodne z zasadami konstytucyjnymi. W przyszłości może się też okazać, że ustalone przez Sąd metody postępowania wpływają negatywnie na funkcję prewencyjną prawa karnego, prowadząc do jego degradacji w oczach społeczeństwa.

Omówiona w powyższej glosie tematyka stanowi zatem niewątpliwie palącą i kontrowersyjną kwestię w obrębie prawa karnego materialnego. Jednakże, mimo wielu wyroków Sądu Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego, ustawodawca nie zdecydował się na żadne konkretne działania, które mogłyby znormalizować przedstawioną sytuację. Zdaniem autora, jak i części doktryny, niezbędne są działania prawodawcze w zakresie

ustalenia wartości progowych, opartych na stężeniach substancji w organizmie, w celu doprecyzowania znamion stanów „po użyciu środka” i „pod wpływem środka”. Konieczne może się też okazać przerehabilitowanie części przepisów, posługujących się tymi znamionami, w celu zapewnienia większej spójności z alternatywnymi znamionami „w stanie nietrzeźwości” i „po użyciu alkoholu”, lub odwrotnie, w celu oddzielenia tych znamion i zaprzestania ich stosowania jako znamion zamiennych, alternatywnych. Niewątpliwie duże kontrowersje wzbudza też przedstawione w glosowanym orzeczeniu stanowisko Sądu Najwyższego na gruncie omawianej nowelizacji Kodeksu karnego. Zgodnie z zasadami konstytucyjnymi, w niedalekiej przyszłości, musi nastąpić gruntowna zmiana w podejściu do kwalifikacji omawianych stanów lub uregulowanie tej kwestii przez ustawodawcę, gdyż inaczej grozi nam kompletny chaos orzeczniczy, który będzie przejawem niedostosowania stanu prawnego i linii orzeczniczej Sądu Najwyższego do wprowadzanych nowych instrumentów prawnych.

Aleksander Panasiuk

Student V roku studiów stacjonarnych na kierunku Prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prezes Uniwersyteckiej Studenckiej Poradni Prawnej UKSW oraz członek Koła Naukowego Prawa Karnego Materialnego UKSW. Jego zainteresowania obejmują prawo i postępowanie karne oraz prawo medyczne, w szczególności w zakresie ratownictwa medycznego. Oprócz działalności naukowej i studenckiej zaangażowany społecznik, instruktor i wychowawca harcerski, a także działacz i edukator z zakresu pierwszej pomocy medycznej.

Determining the states "under the influence of an intoxicant"

and "after using a substance similar to alcohol" -

Commentary on the judgment of the Supreme Court of 8 November 2023,

III KK 151/23

Summary

In order to incur criminal liability under Article 178a of the Penal Code, as well as neighbouring provisions, it is necessary to be in the state of ‘under the influence of an intoxicant’. At the same time, as a part of the criminal offence remains subdivided, it is

necessary to distinguish this characteristic from the state of being ‘under the influence of a drug having a similar effect to alcohol’, which is a requirement for criminal liability for offences under Articles 86, 87 or 96 of the Misdemeanours Code. Since there is no legal definition of the above-mentioned elements, and they themselves remain highly imprecise, there was a need for their interpretation, which has been provided by the Supreme Court on several occasions, *inter alia* in the latest ruling II KK 151/23, continuing the previously adopted line of jurisprudence. In the following commentary, the author undertakes to polemicise with the position presented by the Supreme Court. The text comprehensively touches upon the issues of interpretation of the discussed elements, raises objections against the existing line of jurisprudence and makes an attempt to establish a pattern of qualification of the above-mentioned conditions based on relational or toxicological criteria. In addition, the author analyses the issue in question in view of the amendment of the Penal Code of 14 March 2024, as well as in the broad constitutional and systemic context.

Key words

under the influence of an intoxicant, after using a substance similar to alcohol, misdemeanour, crime, penal code

Bibliografia

- Bardzo M., Berent J., Kosicki M., Szram S., *Interakcje alkoholu etylowego i kanabinoli - możliwe implikacje w orzecznictwie sądowo-lekarskim*, PiM 2004, nr 16.
- Berg A., *Wpływ alkoholu i środków odurzających na bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego*, Kortowski Przegląd Prawniczy 2017, nr 2.
- Budyn-Kulik M. [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2024.
- Florczak-Wątor M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023
- Gardocki L., *Prawo Karne, wyd. 22*, Warszawa 2022.
- Garlicki L., Zubik M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, red. M. Derlatka, K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, A. Łukaszczyk, P. Sarnecki, W. Sokolewicz, J. Trzciniński, M. Wiącek, K. Wojtyczek, L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Grześkowiak A. [w:] *Prawo karne, wyd. VI*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2017.
- Kała M., Lechowicz W., *Środki działające podobnie do alkoholu - dokonania i perspektywy na przestrzeni 10 lat. Sprawozdanie z sympozjum*, PD 2007/7.
- Nartowski W., *Jazda na haju*, Rzeczposp. PCD 2010, nr 11.

- Radecki W. [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Bojarski, W. Radecki, Warszawa 1998.
- Razowski T. [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021
- Skowron A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK 398/10*, LEX/el. 2012.
- Skowron A., *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06*, LEX/el. 2012.
- Stefański R.A., *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06*, PS 2008, nr 6.
- Stefański R.A., *Prawna ocena stanów związanych z używaniem środków odurzających w ruchu drogowym*, Prok.i Pr. 1999, nr 4.
- Stefański R.A., *Prawo karne - wpływ środka odurzającego na spowodowanie wypadku jako znamię przestępstwa z art. 177 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. Glosa do wyroku SN z dnia 4 października 2013 r., IV KK 136/13*, OSP 2014, nr 5.
- Ziółkowska A. [w:] *Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119).
- Ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17).
- Ustawa z 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

- Uchwała SN z 27.02.2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21.
- Wyrok TK z 14.06.2000 r., P 3/00, OTK 2000, nr 5, poz. 138.
- Wyrok SN z 7.02.2007 r., V KK 128/06, LEX nr 257849.
- Wyrok SN z 4.10.2013 r., IV KK 136/13, LEX nr 1379930.
- Wyrok SN z 28.06.2022 r., III KK 205/22, LEX nr 3457530.
- Wyrok SN z 8.11.2023 r., III KK 151/23, LEX nr 3632307.
- Postanowienie SN z 31.05.2011 r., V KK 398/10, LEX nr 848186.
- *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, IX kadencja, druk sejm. Nr 2024, s. 75.